

u Varaždinu. Sljedeći prilog autorice Magdalene Lončarić *Autograf Samuela Mosingera: „Kratka povjest društva dobročinstva u Varaždinu“* (str. 257-262) govori o rukopisu Samuela Mosingera o povijesti prvog dobrotvornog društva u Hrvatskoj, koji se čuva u Gradskom muzeju u Varaždinu. Autor Siniša Horvat u članku *Deset godina djelovanja Gimnazijske školske radionice Prošlost za budućnost* (str. 263-270) govori o djelovanju te radionice čiji je on voditelj.

Slijedi cjelina *Građa* u kojoj autorica Karmen Levanić opisuje *Ispravu Zagrebačkog kaptola iz 1247. godine* (str. 273-281). Cjelina *Razgovori* donosi razgovor autora Ivana Obadića s prof. emeritusom Franjom Ružom, naslovljen *Varaždin je 1970-ih mogao postati sveučilišni grad* (str. 285-298). Na kraju prvog broja slijede cjeline *Prikazi* (str. 301-306) i *Znanstveni skupovi, predavanja i obavijesti* (str. 309-327).

Suzana Jagić

Kolektivna biografija jugoslavenskog komunističkog rukovodstva *Jože Pirjevec, Tito i drugovi, Zagreb: Mozaik knjiga, 2012., 711 str.*

Posljednjih godina svjedočimo povećanoj produkciji knjiga koje tematiziraju Josipa Broza Tita. Više desetaka knjiga objavljenih u posljednjem desetljeću na prostorima bivše Jugoslavije otkriva da je dugogodišnji jugoslavenski komunistički vladar intrigantna historiografska, ali još više i publicistička tema jer je broj knjiga takovoga karaktera neusporedivo veći od onog znanstvenoga. Simptomatična je i činjenica da je broj znanstvenih članaka o istome puno manji od broja monografija. Autori uviđaju da je, kad se o ovoj temi radi, eventualna nova saznanja najunosnije objaviti u zasebnoj knjizi koja se lakše plasira na tržište. Nažalost, dobar dio publicističkih izdanja, a čak i neka historiografska, ne donose ništa novo, nego kompiliraju već objavljene podatke i interpretacije, očito s ciljem brze i solidne zarade. Posljednju u nizu historiografskih knjiga o J. B. Titu, koja donosi i nešto novo, objavio je slovenski povjesničar Jože Pirjevec.

Jože Pirjevec rođen je 1940. u Trstu, gdje se njegova obitelj, ne želeći živjeti pod komunističkom vlašću, trajno preselila 1947. godine iz slovenskoga grada Sežane. Obrazovanje je stekao u Trstu, Pisi, Beču, doktorirao je u Ljubljani 1978. godine, a bio je i stipendist zaklade Alexander von Humboldt. Od 1971. predavao je povijest na sveučilištima u Pisi, Trstu i Padovi, član je Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, a od 2011. predaje modernu povijest na Fakultetu za humanističke studije u Kopru. U posljednjih trideset godina objavio je veći broj članaka i devet monografija, uglavnom posvećenih povijesti Slovenije i Jugoslavije u 19. i 20. stoljeću, a kao plod tog dugogodišnjeg rada nastala je i njegova najnovija monografija objavljena lani u Sloveniji: *Tito in tovariši* (Ljubljana: Cankarjeva založba, 2011.). Nekoliko mjeseci kasnije, u proljeće 2012., to djelo doživjelo je i hrvatsko izdanje.

Knjigu čini šesnaest poglavlja koja su podijeljena na mnogo više potpoglavlja, a na kraju knjige nalaze se slikovni prilozi te popis izvora i literature. „Tito Jože Pirjevca“

(str. 9 -18) predgovor je hrvatskog izdanja knjige iz pera Tvrtka Jakovine, koji se najviše osvrće na događaj Brozova sprovoda. Iako je prvo autorovo poglavlje naslovljeno kao „Uvod“ (str. 19), knjiga nema standardnog historiografskog uvoda koji bi objašnjavao autorovu metodologiju. To ne treba shvatiti kao neki značajan nedostatak jer se ipak radi o biografskom obliku historiografije namijenjenom ne isključivo znanstvenicima, nego i znatno širem čitateljskom auditoriju. Upravo je takvog karaktera i autorov uvod u temu – nekoliko prozaističkih stranica poglavlja „Titove oči“ (str. 21-25).

U poglavlju „Mladost i srednje godine“ (str. 26-77) najzanimljiviji je, ali i najintrigantniji dio o Brozovim moskovskim godinama partijske djelatnosti. Autor tvrdi da je Broz u Moskvi prihvatio teror „kao nužno sredstvo za ostvarivanje novoga društvenog uređenja, u koje je vjerovao, time se moralno kompromitirao, a istodobno je u glavnim crtama odredio smjernice svojega života“ (str. 43). Prema njegovim riječima, nedostatak ozbiljnije naobrazbe Broza je oslobađao sumnji, skepse i „smisla za kritički pristup stvarima“ (str. 43). Ovdje Pirjevec problematizira i jedan od najspornijih detalja iz njegova života – navodno sudjelovanje u likvidacijama „trockista“ koje su sovjetski agenti inscenirali u Španjolskoj za vrijeme Španjolskoga građanskog rata. Iako sam ne utvrđuje Brozovu odgovornost i pitanje ostavlja otvorenim, navođenjem svjedočanstava i tvrdnji njegovih suvremenika (str. 59-60) Pirjevec kod čitatelja ostavlja dojam da je Tito zaista odgovoran za te likvidacije. Piše i o Brozovu povratku u Moskvu 1938., gdje se pred Kominternom u dva navrata branio od optužbi, jednom da je neprijateljski špijun i kontrarevolucionar, drugi puta da je trockist. Najzahvalniji za to što nije bio uhićen i što je preživio, bili su Georgij Dimitrov i Josip Kopinič. Brozovo moskovsko iskustvo Pirjevcu je simptomatično za objašnjenje komunističke ideologije - iako je vidio Staljinov teror i u njemu gotovo izgubio život, Broz se od njega nije kritički ogradio. Unatoč činjenici da su i neki njegovi prijatelji nepravedno uhićeni i likvidirani, smatrao je „da je za svaki slučaj nužno zarezati u zdravo tkivo kako bi se čir u cijelosti uklonio“ (str. 74).

U prikazivanju Brozova života i djelovanja u Drugom svjetskom ratu i poraću Pirjevec piše otvoreno i kritički u sljedeća četiri poglavlja: „Drugi svjetski rat“ (str. 78-201), „Pobjeda“ (str. 202-210), „1945. godina“ (str. 211-218) i „Trst“ (str. 219-233). Vrlo jasno naglašavajući njegovu odgovornost za zločine počinjene 1945. godine, navodi da Broz u zvjerstvima i zločinima koje su počinile njegove snage nije osobno sudjelovao niti je išta od toga potpisivao, nego je takve zločinačke poteze prepuštao drugima. Svjestan svoje povijesne uloge, postupao je tako da uvijek ispada pobjednik i moralna vertikala, iako se radilo o smišljenoj politici likvidiranja svih stvarnih, ali i potencijalnih protivnika, koju je upravo on nalagao. Dodaje da su se Broz i njegovi revolucionari od boraca za slobodu „preko noći prometnuli u totalitarne nositelje vlasti“, a ta „metamorfoza nije znala za etičke skrupule ili sram, čega je još najmanje bilo kod Tita“ (str. 215). Drži da Broz uopće nije osjećao nelagodu zbog prisvajanja nekretnina i dragocjenosti kraljevske dinastije Karađorđevića, prikazuje ga kao hedonista koji se skorojevički počeo baviti lovom i koji je, sa svojim drugovima, nakon pobjede u ratu vrlo brzo prešao preko proklamirane društvene jednakosti i počeo izgrađivati „crveno plemstvo“ i svoj „dvor“.

U poglavlju „Isključenje Jugoslavije iz Informbiroa“ (str. 234-330) ne piše isključivo o sukobu s Informbiroom, nego dotiče i druge važne događaje i procese kroz koje je Jugoslavija prolazila krajem 1940-ih i u prvoj polovici 1950-ih. Dosta informativno piše i o obračunima s Andrijom Hebrangom i Sretenom Žujovićem, o procesu prisilne

kolektivizacije zemlje, o zaoštavanju Hladnoga rata. Poglavlje završava informacijama o jugoslavenskom okretanju zemljama Trećega svijeta i slikovitom izjavom egipatskoga diktatora Gamala Abdela Nasera, koji je u intervjuu za *New York Times* na pitanje koga smatra najvećim državnikom svijeta, izdvojio upravo J. B. Tita objašnjavajući to ovim riječima: „On me naučio da umiljato janje dvije majke sisa, on me naučio kako za svoju državu iskoristiti suprotnosti među velesilama“ (str. 330).

Iduća tri poglavlja, „Milovan Đilas“ (str. 331-382), „Edvard Kardelj“ (str. 383-477) i „Aleksandar Ranković“ (str. 478-519), posvećena su trojici Brozovih najbližih suradnika, „drugova“. Đilas, kojeg su zvali Đido, u ratu je uređivao *Borbu* i ideološki usmjeravao jugoslavenske komuniste, nakon rata je vodio agitprop, a navodno je ideja samoupravljanja izvorno bila njegova dosjetka koju su razradili Boris Kidrič i Edvard Kardelj. Đilas je smatran jednim od najfanatičnijih i najozloglašnijih jugoslavenskih komunističkih rukovodilaca, „inicijatorom crvenog terora“, koji je zbog fanatizma s lakoćom osuđivao na smrt, ali je također lako i često mijenjao mišljenja. On je pred kraj života odbacivao takve optužbe, a autor drži da nije bio ništa ni bolji ni gori od ostalih jugoslavenskih komunističkih revolucionara. Pirjevec detaljno opisuje Đilasov politički pad i disidentsku djelatnost. Zbog svojih, iz režimske perspektive, previše liberalnih tekstova objavljivanih u glavnom partijskom glasilu *Borbi* i teorijskom časopisu *Nova misao*, 1954. skinut je sa svih funkcija te je sam vratio partijsku knjižicu. U iduće dvije godine zbog intervjua danih stranim novinarima dva je puta osuđivan, zbog čega je odslužio tri godine zatvora u Srijemskoj Mitrovici. Objave režimu nepoćudnih knjiga idućih godina priskrbile su mu nove višegodišnje kazne. Zbog knjige *Nova klasa*, objavljene 1957. u New Yorku, osuđen je na sedam godina zatvora, a iako se 1961. iste javno odrekao da bi bio uvjetno pušten iz zatvora, već je iduće godine napisao knjigu *Razgovori sa Staljinom* zbog koje je osuđen na još pet godina. Potkraj 1966. je oslobođen, ali se ni nakon toga nije odrekao svojih stavova i političkoga rada. Do kraja postojanja Jugoslavije bio je otvorena rana jugoslavenskog komunističkog režima.

Edvard Kardelj, koji se slagao s većinom Đilasovih novih ideja, pokazao se kao pragmatičan političar okrenuvši mu leđa u prijelomnom trenutku. Kardelja, najpoznatiji pod pseudonimom Bevc, Pirjevec predstavlja kao „kompleksaša“ - pored šepavosti koja ga je opterećivala od mladosti, patio je i zbog nezavršenog školovanja jer se kao đak „građanske škole“ nije mogao upisati na sveučilište, osim na ono koje je organizirala Kominternu. Po struci je bio učitelj i gajio je uzvišen, ali i zavidan odnos prema sveučilišnim profesorima. Autor kratko prikazuje njegovu mladost, moskovske dane i njegovo djelovanje u ratu u kojem je ustrajao da slovenske vojne postrojbe ostanu na slovenskom teritoriju, odnosno da se ne priključuju jugoslavenskoj vojsci. Prikazuje ga kao onog koji je od svih Brozovih „drugova“ bio najsmioniji u iskazivanju svojih stavova, čak i onih koji bi bili suprotni stavovima generalnog sekretara. Pirjevec smatra da Kardelj, za razliku od Broza, nije bio zaljubljen u vlast zbog vlasti, nego iz uvjerenja da vlast mora biti sredstvo stvaranja boljeg, pravednijeg i humanijeg društva. Koncept federativne Jugoslavije, skiciran u Jajcu 1943., prvenstveno je Kardeljevo djelo, a „budući da je bio po prirodi i u skladu sa slovenskom tradicijom sklon normiraju, primio se posla svim žarom reformatora koji misli da su zakoni, pravila i propisi temelj uređenja društvenog života“ (str. 395). Pirjevec piše i o Kardeljevoj borbi protiv Aleksandra Rankovića za Titovo naslijeđe, odnosno o borbi federalista i centralista. Taj je konflikt, smatra autor, za Broza bio dvojak – s jedne ga je strane opterećivao jer nije mogao naći

zajednički jezik sa svoja prva dva suradnika, dok je s druge to njihovo neslaganje koristio za jačanje svoje osobne pozicije i vlasti. Iako je do sredine 1950-ih smatran Brozovim nasljednikom, normalizacijom odnosa sa SSSR-om Kardelj je pao u Brozovu nemilost, a Ranković je ojačao svoju poziciju. Glavna točka razilaženja Kardelja i Broza bio je upravo odnos prema SSSR-u. Autor tu spominje i famoznu „Rankovićevu kuglu“, odnosno tane koje je završilo u Kardeljevoj glavi, a koje je prilikom lova u Srijemu 1961. u Kardelja ispalio srpski političar Jovan Veselinov, navodno slučajno zbog neiskustva u baratanju oružjem. Metak je ostao u Kardeljevoj glavi, koji je čudom preživio. Veću naklonost koju je Ranković uživao kod Broza u drugoj polovici 1950-ih i prvoj polovici 1960-ih Pirjevec naziva Rankovićevom Pirovom pobjedom.

Aleksandar Ranković (najpoznatiji pseudonimi su mu bili Marko i Leka) od početka Drugoga svjetskoga rata, kad je postao član Politibiroa i kasnije Vrhovnoga štaba, svakodnevno je surađivao s Brozom, ali „među njima se nije stvorila atmosfera opuštena prijateljstva“ (str. 479). Broz je u njega imao povjerenja što je vidljivo iz činjenice da mu je povjerio organiziranje Odjeljenja za zaštitu naroda (Ozna) 1944., ali ipak nije dozvolio da postane omiljeniji od njega samoga. Pirjevec smatra da je Broz već u prvoj polovici 1960-ih živio u paničnome strahu i da se osjećao ugroženim i od svojih najbližih suradnika. Ranković, pak, nije imao dovoljno sluha za reforme i novine koje su, kako piše Pirjevec, „počeli uvoditi njegovi intelektualno savitljiviji drugovi“ (str. 482). Nije bio zadovoljan promjenom imena Komunističke partije Jugoslavije u Savez komunista Jugoslavije 1952. (KPJ u SKJ), ali ju je prihvatio zbog partijske discipline, iako svoje nezadovoljstvo nije prikrivao, kao ni uvjerenje da su u Jugoslaviji Srbi jedini državotvoran narod. Pirjevec preuzima tezu Dobrice Ćosića da je početak Rankovićeva pada bio na 8. kongresu SKJ 1964. kad je ostao usamljen u zagovaranju unitarističkog koncepta jugoslavenske države, gospodarstva, ali i Partije. Autor drži da su Ranković i njegovi suradnici bili žrtveni jarci za sve što je u Partiji i državi bilo loše, te da je najodgovorniji i za Partiju i za državu bio upravo Broz koji je „imao prvu i posljednju riječ u svim pitanjima o kojima se raspravljalo i odlučivalo“ (str. 512). U ovom poglavlju Pirjevec se dotiče i intrigantne uloge koju je u Partiji imao Ivan Krajačić Stevo, a piše i o reorganizaciji Službe državne sigurnosti (SDS) i o neuspjelom pokušaju liberalizacije SKJ nakon rušenja Rankovića.

Rankovićevim su padom u pojedinim republikama na scenu stupile reformatorske skupine – u Hrvatskoj „nacionalna“, u Srbiji „liberalna“, u Sloveniji „tehnokratska“ – koje neće pridonijeti, kako se Broz nadao, slabljenju partikularističkih snaga, nego upravo suprotno. To je osnovna tema poglavlja „Mlada garda“ (str. 520-602). Želje reformista nisu se ostvarile jer je „stara garda“ na njih odgovorila svojim boljševičkim metodama čim je primijetila da „mladi“ postaju preopasni. U hrvatskom slučaju autor iznosi zanimljivu tezu da stvarna vlast u Hrvatskoj nakon rušenja „prolječara“ nije bila u rukama Milke Planinc i drugih „sivih aparatčika“, nego da je „prešla u ruke lokalnih konzervativnih skupina, kao što je bio Savez boraca, u kojem su bili utjecajni prije svega Srbi i sigurnosne službe“ (str. 586). „Rušenje zagrebačkih liberala bilo je nakon Rankovićeva pada najdramatičniji događaj u modernoj povijesti Jugoslavije. Time se Tito još jednom potvrdio kao gospodar na domaćoj političkoj sceni te dokazao da vrijedi pravilo kako u komunističkom režimu ne može bez željezne ruke“ (str. 587). No, ubrzo nakon toga uslijedilo je, po njemu, nešto još dramatičnije - pad srbijanskih liberala, predvođenih Markom Nikezićem i Latinkom Perović. Drži da je taj pad nosio teže posljedice za Srbiju, ali i za Jugoslaviju, nego pad hrvatskih „prolječara“, jer je

pad srpskih liberala značio i „poraz ‘europske’ orijentacije (...) u srpskom političkom i intelektualnom životu“ (str. 598). Nakon hrvatskih i srpskih, slična sudbina zatekla je i istaknute ličnosti u Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Vojvodini i Makedoniji. Sukob stare i mlade garde, u kojem su na kraju pobijedili stari, zapravo je bio borba za Titovo nasljeđe, čega je ovaj bio svjestan i što je obilato koristio za jačanje svoga položaja. U ovome se poglavlju autor osvrće i na važna pitanja poput produbljiivanja gospodarske krize, pojave „gastarbajterstva“, studentskih nemira 1968., kao i na stavove jugoslavenskih vrhova vlasti prema sovjetskom gušenju „Pražkog proljeća“ koje je uzrokovalo reorganizaciju JNA i stvaranje Teritorijalne obrane 1969. godine.

Nakon prikaza Brozovih „drugova“, Pirjevec se u posljednja tri poglavlja ponovno vraća Brozu. U prvom od njih, „Titova starost“ (str. 603-635), opisuje razdoblje kasnoga titoizma, Kardeljevu viziju razvoja Jugoslavije, koja se ogleda u Ustavu iz 1974. i Zakonu o udruženom radu iz 1976., koja na kraju nije uspjela, nego se srušila u ekonomskom kolapsu i u još dubljem nacionalnom zaoštavanju.

Poglavlje „Jovanka i ostale“ (str. 636-662) posvećeno je Brozovim suprugama i partnericama. Ženio se tri puta, a imao je i dvije partnerice s kojima je živio u izvanbračnoj zajednici. Nakon informacija o njegovim vezama s prvom suprugom Pelagijom Denisovom Belousovom, partnericom Elzom Johanna Kōnig (poznatijom pod pseudonimom Lucija Bauer), drugom suprugom Hertom Haas i njegovom ratnom tajnicom Davorjankom Paunović (Zdenkom), poglavlje je najviše usmjereno na njegovu vezu i brak s Jovankom Budisavljević. Spominje se i njegova kratka veza sa Spasenijom Canom Babović te zaljubljenost u opernu divu Zinku Kunc i u sovjetsku filmsku glumicu Tatjanu Okunevskaju. Pirjevec smatra da je Broz prema ženama uvijek imao određenu distancu, kao što ju je imao i prema svojim „drugovima“.

U posljednjem poglavlju „Titova smrt i njegovo političko nasljeđe“ (str. 663-689) osim o njegovoj bolesti i smrti, autor piše i o kultu njegove ličnosti o kojem je što je bivao stariji, bivao sve ovisniji. Pirjevec drži da je taj kult s vremenom dobivao faraonska obilježja, te da je to jedan od razloga zbog kojeg je Broz na kraju života ostao osamljen. Iako je kritika Brozova diktatorskog vladanja nit vodilja čitave knjige, autor na kraju naglašava da bi bilo „nepravедno završiti priču o Titu tvrdnjom da je Josip Broz – usprkos 35-godišnjoj diktaturi – bio tiranin kakav je bio Josif Visarionovič Staljin“ (str. 688). Smatra da je upravo otporom Staljinu, te uvođenjem socijalizma „s koliko-toliko ljudskim licem, u sjećanju mnogih suvremenika ostao zapisan kao državnik kojem dugujemo zahvalnost“ (str. 688). U njegovo pozitivno nasljeđe ubraja prelazak na tržišni socijalizam, provođenje industrijalizacije, rast životnog standarda i otvaranje granica. Malo iznenađuje činjenica da se autor nije dublje i opširnije pozabavio temom njegova političkog naslijeđa jer u knjizi od sedamstotinjak stranica to je pitanje obradio na svega nekoliko stranica. Stoga su i ove autorove tvrdnje o pozitivnim stranama Brozove dugogodišnje vladavine ostale uglavnom neargumentirane.

Knjiga strukturno nije potpuno ujednačena, jer veličina poglavlja poprilično varira. Ipak, poglavlja su logički povezana te u konačnici čine jednu zaokruženu cjelinu, a pokoji detalj beletrističkoga stila knjigu čini atraktivnijom širem krugu čitatelja. Autor kroz naraciju o J. B. Titu i njegovim „drugovima“ objašnjava i povijest „Druge Jugoslavije“ prikazujući glavne procese i događaje toga vremena. Naglasak stavlja na jugoslavenski međunarodni položaj, a kroz čitavu knjigu uočljiv je autorov kritički odnos prema djelovanju jugoslavenske komunističke vrhuške.

Autor se služio brojnim povijesnim izvorima, gradivom arhiva u Beogradu, Berlinu, Bostonu, Londonu, Ljubljani, Moskvi, Pragu, Rimu, Trstu, Washingtonu i Zagrebu, kao i brojnim tiskovinama domaće (jugoslavenske) i strane provenijencije. U radu je koristio i obilnu literaturu, iako sam dojma da je previdio neka relevantna djela hrvatske historiografije. Ponajviše se, pak, oslanjao na memoarsko gradivo Brozovih bliskih suradnika, što povremeno dovodi u pitanje vjerodostojnost takvih sekundarnih izvora. Nerijetko se poziva na sjećanja Dobrice Ćosića (*Piščevi zapisi*), ili pak na radove Vjenceslava Cenčića (*Enigma Kopinič*, Beograd: Rad, 1983.; *Titova posljednja ispovijest*, Beograd: Grafos, Orfelin, 2001.) s kojima treba biti posebno oprezan.

Pirjevec povremeno zna i pogriješiti ili nekritički preuzeti neke tvrdnje, što je donekle i razumljivo s obzirom na golemu količinu napisanoga teksta. Više od tih njegovih propusta povjesničarima će zasmetati propusti izdavača od kojih je najveći neuvrštavanje kazala imena i popisa kratica. Izrada kazala, barem imenskog, danas je standard koji je u ovome slučaju izdavačka kuća neshvatljivo ignorirala.

Unatoč spomenutim nedostacima, radi se o vrijednoj i nadasve informativnoj knjizi koja može biti referentna svakom istraživaču povijesti Jugoslavije. Ono što ju izdvaja od većine drugih biografija J. B. Tita jest to da je autor pristupio izradi ne samo njegove, nego, iako u znatno užoj mjeri, i biografija njegovih najbližih suradnika bez čijih rasvjetljavanja niti Brozov lik ne može biti do kraja razumljiv. Pirjevec je napisao kolektivnu biografiju najužeg jugoslavenskog komunističkog vrha, zorno je prikazao kako je taj vrh gradio svoju državu i kako se odnosio prema drugim državama. A ponajbolje od svega oslikao je međusobne, više nego kompleksne, „drugarske“ odnose u tome vrhu.

Josip Mihaljević

Latinoamerička povijest iz pera hrvatskog autora

Lidija Kos-Stanišić, Latinska Amerika; povijest i politika. Zagreb, Golden Marketing-Tehnička knjiga, 2009., 279 str.

Lidija Kos-Stanišić je predavač na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, gdje predaje o povijesti zapadne i suvremene civilizacije, kao i o regionalnoj politici i povijesti Latinske Amerike. Interes za potonje tematsko područje je, čini se, sasvim odgovarao nekadašnjoj diplomantici povijesti i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu, s obzirom da se radi o području iznimno bogatog i raznolikog kulturnog naslijeđa i s vrlo šarolikom i osebnom poviješću. I za koje, uostalom, u hrvatskim akademskim i historiografskim krugovima vlada slab interes. Iako se u modernoj historiografiji u svjetskom, ali i u hrvatskom okviru širi trend napuštanja eurocentričnih, odnosno zapadnocentričnih diskursâ u bavljenju raznim temama, o Latinskoj Americi ipak još uvijek prevladavaju plošni i shematizirani prikazi povijesti. I većini tih prikaza zajedničke su osobine isticanje socioekonomskih

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

44

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2012.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 44

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Damir Boras

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek),
Hrvoje Petrić (rani novi vijek), Željko Holjevac (moderna povijest),
Tvrтко Jakovina (suvremena povijest), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest)

Međunarodno uredničko vijeće / International Advisory Board

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nada Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*

Kristina Milković

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske,
Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama/The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Marko Maraković

Lektura

Julija Barunčić Pletikosić

Tisak

DOMAGRAF d.o.o.

Naklada

300 primjeraka

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*